

A LEGRÉGIBB MAGYAR NYELVŰ HEXAMETERHEZ

Irodalomtörténetírásunkban általánosan elfogadott vélemény szerint az első magyar nyelvű hexametert az apostolok méltóságáról elmélkedő kézirat „Könyvecse” (1521.) tartalmazza. Ez a hexameter a Lucanus *Pharsalia* c. eposzának VII. 418–8. soraiban foglalt megállapítás¹ átköltése. — A kérdéses hely kontextusa a következő: Ug mond zent Ágoston doctor hogh harmat kyvant ő latny: Először Romanak nagh voltath: kyröl ug mond luکانus: Mel nag volt roma: az ő romlása yelenty. — Ugyanez mai nyelvallapokra áttéve: Ugy mond szent Ágoston doktor, hogy hármát kívánt ő látni: először Rómának nagy voltát, kiről úgy mond Lucanus: Mely nagy volt Róma: az ő romlása jelenti.

Ha figyelmebben olvassuk a szövegnek az „Ágoston” szó utáni szakaszát, a következőket tapasztaljuk:

dōktōr, hōgy hārmāt | | kīvānt ō lātñi: először:

ez pedig egy szabályos hexameter, mégpedig öntudatlanul is szabályosabbra sikerült, mint a — hiátussal gyengült — szándékolt. Ezt a tényt azonban sem a szerző nem vette észre, sem az utókor.

A hexameter akaratlan létrejöttének a magyarázata kézenfekvő: a mégoly művelt stilisztá² szerzőnek nyilvánvalóan nehézséget okozott a szöveg formálása, próbálgatta a ritmust, küszködött vele, s így akaratlanul is leírt prózájában egy hexameter lejtésű részletet.

A jelenség — mutatis mutandis — nem egyedülálló: a hexameter ritmusának varázsa magával ragadott már olyan tudatos és fegyelmezett stílusművészt is, mint Cicero, akinek nem egy művében találunk, hosszabb-rövidebb hexameter-idézetek után daktilikus lejtésű, hexameter szerűen induló „prózai” folytatást³, bár elméletileg ezt maga is hibának tartotta⁴. Magyar vonatkozásban pl. Devecseri Gábor „Epidaurosi tücskök szójatok” c. kötetében bukkan az olvasó egy hexameter idézet után ilyesfélére⁵.

Konklúzióm: az első tudatosan megformált magyar nyelvű hexameter valóban a közismert sor, ám ugyanaz a névtelen szerző ugyanabban az összefüggésben vagy két sorral előbb a ritmus próbálgatásának buzgalma közepette önkéntelenül is belefoglalt prózájába egy teljesen szabályos, s a későbbivel teljesen azonos képletű hexameteres részletet.

MARÓTI EGON

1. „... tibi, Roma, ruentil ostendat quam magna cadas”.

2. Vö. Horváth János: *Az irodalmi műveltség megoszlása*. Budapest, 1944. 266.

3. Pl. *De oratore* I. 199.: *multique, praeterea, qui cum ingenio sibi. . . De officiis* I.38a: *Regalis sane et digna Aeacidarum*.

4. Vö. *De oratore* III. 183. *Orator* 189.

5. Budapest, 1969. 250.: „... Alkinoos csodakertjében gördültünk volna előre”: heptameter.